

178. QUÆRES I. *Quomodo Aggaeus* (cap. 2, v. 7) *dicere potuerit: ADHUC MODICUM EST, ET VENIET DESIDERATUS CUNCTIS GENTIBUS; cum tamen a secundo anno Darii Hystaspis, quo haec prophetia facta est, usque ad Christi adventum fluxerint anni plusquam quingenti?* R. Hi anni modicum quid sunt respectu temporis elapsi ab orbe condito. Addit *Arias Montanus* idem tempus esse modicum respectu legis christianae ad finem usque mundi duraturae, quae tamen et ipsa in sacris literis hora vocatur (1): *Filioli, novissima hora est.*

179. QUÆRES II. *An ex Aggaei vaticinio* (cap. 2, v. 7, 8 et 10) *de brevi VENTURO DESIDERATO CUNCTIS GENTIBUS solide contra iudaeos ostendi possit, Messiam iam venisse?* R. Affirmative. Antequam autem id ostendam, observo, quod cum iudaeorum seniores, qui templi primi seu Salomonici magnificentiam et opulentiam olim (nempe ante captivitatem babylonicam) viderant, postea templi secundi, quod soluta a Cyro captivitate babylonica aedificare coeperant iudaei, angustiam et paupertatem videntes, amare fleverint (2): Deus autem solaturus populum, et incitaturus ut incoepatae fabricae templi 2. insistat, per *Aggaeum* praenuntiaverit praerogativas templi secundi prae primo, seu Salomonico, eo quod ad templum hoc secundum Messias ipse venturus esset. Ita enim *Aggaeus* loc. cit. inquit: « Quia haec dicit Dominus exercituum: adhuc unum modicum est, et ego commovebo coelum et terram, et mare et aridam. Et movebo omnes gentes: et veniet desideratus cunctis gentibus: et implebo domum istam gloria..... Magna erit gloria domus istius novissimae plus quam pri-

(1) Io. c. 2, v. 18.

(2) I. Esdr. c. 5, v. 12, 15.

mae: et in loco isto dabo pacem. »

Iam ex hoc vaticinio Messiam pridem advenisse, manifeste evincitur: quod sic ostendo. Vi huius vaticinii Messias ad templum secundum venire debuit: ergo venit stante adhuc templo secundo. SUBS. Atqui templum secundum pridem a *Tito* sub *Vespasiano* Augusto, funditus eversum est: ergo pridem et ante factam a *Tito* eversionem illam Messias advenit. PROB. ANT. QUOAD PRIMUM, quod nimirum, qui in templum secundum venturus hic praenuntiatur, *Messias* sit. Nam I. solus Messias dici proprie potest *desideratus cunctis gentibus*; sicque vocatur Gen. 49, v. 10. Nec obstat, quod paulo aliter legatur in textu hebraico et apud LXX in hebraico quidem: *venient desiderium cunctae gentes*; apud LXX vero: *καὶ ἔξει τὰ ἐκλεκτὰ πάντων τῶν ἐθνῶν; et venient electa omnium gentium*; non enim hae lectiones differunt a vulgata latina quoad sensum; nam in hebraico in verbo *באו* *bau* est enallage numeri, hebraeis usitata; dum verbum duobus additum substantivis, quorum unum regitur ab altero (ut hic fit) convenit cum posteriore: exempla habes Gen. c. 4, v. 10: *Vox sanguinum fratris tui clamant ad me.* Iob c. 15, v. 20, c. 32, v. 7. Sicque in hebraico sensus est: *Veniet desiderium cunctarum gentium*, quod idem est, ac diceret: *veniet desideratus cunctis gentibus.* Vide hac de re cl. *Widenhofer* (3). Apud LXX vero τὸ ἐκλεκτὰ *electa* idem est ac desideria: recte autem Messias sic dicitur *gentium desideria*, quia hic completurus erat earum desideria. II. Solus Messias promissam illam in memorato *Aggaei* vaticinio pacem, scilicet Deum inter et homines, de facto dedit. III. Item ab illo solo ma-

(3) Com. in Agg., c. 2, v. 7.

ior templi secundi gloria desumi potuit; cum quoad cetera templum secundum templo Salomonico esset longe inferius. IV. Ipsi veteres rabini consentiunt in eo, quod memoratum *Aggaei* vaticinium de adventu Messiae intelligendum sit. Sic in *Tract. Sanhedrin cap. Cheleg, R. Akibha* illud ita exponit: « Adhuc unum modicum..... et adducam desiderium cunctarum gentium, de diebus Messiae et de rege Messia, et de tempore, quod fuit post destructionem primae domus. » Ibidem alia extat expositio hoc modo: « Adhuc modicum, et commovebo coelum et terram; et postea veniet Messias. » Adde *R. Isaac*, qui in munimine fidei c. 34 vaticinium illud *Aggaei* de Messia explicat, etsi per τὸ *modicum* intelligat finem mundi.

PROB. ETIAM ANTEC. QUOAD ALTERUM: scilicet in eodem vaticinio *Messiam venturum praedici ad templum secundum.* Nam I. hoc patet ex particula demonstrativa *istam: implebo domum istam gloria*; et ne esset ulla aliter interpretandi libertas, in hebraico energice ponitur *hanc istam.* II. De illo templo hic sermo est quod respectu primi Salomonici multo erat vilis et angustius, ut flerent etiam iudaei seniores (1); ad quorum proinde animos erigendos *Aggaeus* a Deo missus est; sed templum hoc erat templum secundum post captivitatem babylonicam sub duce *Zorobabele* restaurari coeptum; ut supra iam observavimus. III. Quia *Aggaeus* ait, haec a se praedicta post *modicum* eventura: *adhuc unum*

(1) I. Esdr. v. 12, 5, 15.

(2) Vide tractatum de Verbo incarnato cl. *Holtzclau* dissert. 1, art. 5, pag. 71-74, aut alios theologos in tractatu de incarnatione.

(3) Commentar. in Agg., c. 2, v. 7.

modicum etc. Si autem de templo alio, post templi secundi destructionem futuro, sermo esset, falsum *Aggaeus* locutus fuisset, cum iam ultra 17 saecula destructum sit templum secundum; quin spes ulla affulgeat a longe, excitandi templi tertii. Imo hoc nunquam futurum est iuxta illud Dan. 9, v. 27: *Usque ad consummationem et finem perseverabit desolatio.*

Hinc corrui *Barbanellae* iudaei recentioris interpretatio, vaticinium *Aggaei* allatum de templo tertio explicantis.

Quae autem adhuc alia argumenta contra nostram demonstrationem de adventu Messiae iam facto, ex allato *Aggaei* vaticinio petita *Barbanella*, aliive afferunt, solide soluta invenies apud theologos (2) passim, et apud *Xaverium Widenhofer* (3). Unde iis ulterius recensendis ac refutandis supersedeo; cum mihi ad finem praesentis operis properandum sit.

CAPUT XI.

De Zacharia.

ZACHARIAS, hebr. זכריה *memoria Dei*, vere memoria mirabilium Dei, synchronus seu coaevus fuit *Aggaeo*. Laudat in prophetia sua et urget instaurationem templi hierosolymitani (4): simulque monet iudaeos, ne idola et vitia maiorum imitentur (5). Praedicit varios eventus usque ad Christum, maxime quatuor monarchiarum successiones (6): Christi autem vitam et passionem, pene instar evangelistae recenset (7) eiusque regiam dignitatem et potentiam

(4) Vide Zachar. c. 4, v. 16, c. 4, v. 9, c. 8, v. 9.

(5) Ibidem c. 4, v. 2-7.

(6) Ibid. c. 6, v. 1-9.

(7) Ibid. c. 9, v. 9, c. 12, v. 10, c. 13, v. 6.

insigniter commendat (1). Porro virtutibus et senecta gravem Zachariam decessisse in Iudaea, et iuxta Aggaeum prophetam humanatum esse, scribunt Epiphanius et Dorotheus (2): ac in martyrologio romano adscribitur sanctorum catalogo die sexta septembris. Adhaec creditur hic Zacharias esse ille, qui Matth. 23, v. 35 et Lucae 11, v. 51 dicitur occisus a iudaeis inter templum et altare: qua de re plura invenies apud cl. Weitenauer (3), Caesarem Calino (4), bollandistas (5), aliosque.

180. QUÆRES I. Quo sensu Zacharias (cap. 12, v. 2) praedixerit: SED ET IUDA ERIT IN OBSIDIONE CONTRA IERUSALEM. Quomodo, aut qua occasione tribus Iuda Hierosolymam, Iudaeae metropolim, obsidere potuit? R. Huius vaticinii sensus non est, quod tota tribus Iuda Hierosolymam obsessura sit, sed duntaxat iudaei perfidi et transfugae. Tales fuerunt Iason et Menelaus, qui profugi ad Antiochum, Hierosolymam obsiderunt et vastarunt (6). Item alii permulti, qui minarum et tormentorum Antiochi metu a iudaismo ad gentilismum, teste Iosepho (7) et ipso s. codice (8), apostatarunt.

181. QUÆRES II. Quid sentiendum de expositionibus, quibus auctor libri HORUS dicti (9) quaedam vaticinia Zachariae a se citata exponit? R. Idem sentiendum, quod de aliis eius expositionibus scripturasticis, quas esse fabulosas, impias, et prorsus gratis ac sine omni solida ratione confictas, iam ali-

(1) Ibid. c. 8, v. 7, 22 et 23, c. 14, v. 5 et 9.

(2) In vita Zachariae.

(3) In sua versione germanica bibliorum, Praefat. in Zachariam prophetam.

(4) In historia V. T. part. 6, c. 15.

(5) In commentario historico-critico mensis septembris de s. Zacharia propheta

bi (10) iterato ostendimus. Adde unicum exemplum de Zachariae c. 14, v. 9, ubi dicitur: *Et erit Dominus rex super omnem terram: in die illa erit Dominus unus et erit nomen eius unum*, quem textum famosus auctor libri Horus dicti his verbis exponit: *Hic est ille locus, qui ad novum regimen purae aeternae lucis persarum alludit, quod in exordio futuri mundi, quando omnes planetae suas revolutiones peregerint, inchoandum erit, ut iam saepius ostendimus*. Debuisset idem auctor potius dicere: *Ut iam saepius commentum sumus*. Quis enim non videt, modo allatam huius auctoris expositionem citati textus esse putidam fabulam, ac impium ethnicae superstitionis partum? Nonne rationi, fidei, ac ipsi experientiae longe conformior est interpretatio, si cum s. Hieronymo, Ruperto, Ay-mone, Vatablo etc., dicamus, sensum citati versus 9 esse quod *Dominus rex super omnem terram*, a Zacharia praedictus sit Christus, quem ut Deum mundi dominum per praedicationem apostolorum agnoverunt et coluerunt omnes gentes? Et quamvis olim multi habiti sint, et nominati Dii, ut Jupiter, Apollo, Mars etc., tamen fundata Christi religione, unus ab omnibus christianis gentibus colebatur et nominabatur Deus, puta Christus, qui solus verus est Deus, idemque cum Patre et Spiritu sancto. Tunc ergo, eversa idololatria seu cultu plurium Deorum, nomen unius Dei a gentibus orbis terrarum invocatum est. *Et erit nomen eius unum*.

§§ 2 et 5, tom. 2, mensis septembris, ad diem sextam eiusdem mensis.

(6) II. Mach. c. 4. Vide etiam c. 5, v. 6 et 13.

(7) L. 12 antiq. c. 6.

(8) I. Mach. c. 1, v. 55.

(9) Vide supra n. 5, 57, 84, et 143.

(10) Ibidem.

Certe hic sensus omnino conformis est sanctitati et zelo Zachariae iudaeos a vitiis, ab idololatria, inobedientia, apostasia (1) tantopere dehortantis; minime vero prior ille sensus ridiculus et superstitiosus de futuro novo regimine purae aeternae lucis persarum. Recole etiam quae iam alibi (2) contra fictitias Hori interpretationes librorum prophetarum attulimus.

Taceo similes alias futes expositiones, quibus quaedam Zachariae prophetae vaticinia larvatus ille Horus in perversum et impium sensum detorquere studet. Easdem pridem exposuit et refutavit cl. Sandbühler in noto suo opere contra Horum edito (3).

CAPUT XII.

De Malachia.

MALACHIAS, hebraice מלאכי Malachi, Nuncius vel Angelus Domini, e tribu Zabulon post reditum populi e Babylonia, natus in Sopha, adhuc iuvenis fato functus, iuxta maiores suos in proprio agello repositus est, inquit s. Epiphanius, Dorotheus et Isidorus (4). Porro is arguit in sua prophetia iudaeos ingratitude in Deum tantorum bonorum auctorem. 2. Sacerdotes taxat negligentiae, socordiae et impietatis. 3. Praedicit abolendum sacerdotium et sacrificium aaronicum, eique substituendum aliud purissimum et augustissimum, puta sacrificium corporis et sanguinis Christi sub speciebus panis et vini, in eucharistia. 4. Iudaeos reprehendit,

(1) Vide Zachar. c. 1, v. 2-5.

(2) Vide supra n. 5, 57, 84 et 143.

(3) Epist. 24.

(4) In vita Malachiae.

(5) Vide praeced. num. 178, q. 4 de Aggaei prophetia.

(6) Vide supra n. 27, quaest. XI de

quod repudiatis legitimis uxoribus, inducant alienigenas. 5. Promittit adventum Christi eiusque praecursorem Ioannem Baptistam. 6. Culpat iudaeos, quod Deum offendant fraudando, sibique arrogando eius decimas et primitias. 7. Denuntiat extremi iudicii diem, eiusque prodromum Eliam, qui reliquias iudaeorum convertet ad Christum. Catalogo sanctorum in romano martyrologio adscriptus est Malachias propheta die 14 ianuarii.

182. QUÆRES I. Quomodo Malachias in tempore praesenti dicere potuerit (cap. 1, v. 11): IN OMNI LOCO SACRIFICATUR NOMINI MEO OB-LATIO MUNDA, id est, ut catholici volunt, sacrificium missae; cum hoc non nisi post quadringentos et plures annos post hanc prophetiam a Christo in ultima coena ante passionem suam institutum fuerit? R. Sensum huius prophetae esse: *Sacrificatur*, id est, sacrificabitur, et offeretur brevi (5) per Christum et apostolos. Malachias enim inter 12 prophetas minores ultimus, prophetice hic loquitur et vaticinatur de futuro. Solent enim prophetae de futuris loqui velut praesentibus, quia illa, etiam longo tempore post futura, divino tamen lumine velut praesentia vident (6).

COROLLARIUM. Turpiter errat Voltairius dum in Tractatu de tolerantia prophetam Malachiam falsitatis accusat, quod cit. loc. (nempe cap. 1, v. 11) illo tempore, ubi omnes gentes idolis serviebant, Deo vero affirmet ubique terrarum mundas hostias offerri. Non enim pro-

phetae generatim spectatis. Item in eandem rem consulere poteris Cornelium a Lap. comment. in prophetas maiores Canon. 4 et 15, inter canones prophetis facem praeferentes, quos hic auctor ante hoc suum commentarium posuit.

pheta loquitur de illo tempore, quo hoc vaticinium edidit, et quo idololatria adhuc in orbe terrarum dominabatur, sed de tempore futuro legis evangelicae, quo cultus unius veri Dei, et purissimum ac augustissimum sacrificium missae apud gentes orbis terrarum introductum est; ut ex dictis constat.

Aliam adhuc responsionem ad confutandam illam *Voltairii* obiectionem, teste cl. *Weissenbach*, affert auctor epistolarum iudaicarum pagina 288 his verbis: « Haec ratio loquendi (prophetae Malachiae loc. cit.) ob eandem causam non potest nisi vaticinium esse rei futurae. Si quis hebraice sciat, ut dominus de *Voltaire* haud dubie scit, etiam hoc sciat necessum est, ex indole sermonis eius idipsum TEMPUS, quod significat FUTURUM, adhiberi etiam ad PRAESENS indicandum, et vicissim. »

183. QUARES II. *An ex citato loco* (Malach. 1, v. 11): AB ORTU ENIM SOLIS USQUE AD OCCASUM, MAGNUM EST NOMEN MEUM IN GENTIBUS: ET IN OMNI LOCO SACRIFICATUR ET OFFERTUR NOMINI MEO OBLATIO MUNDA, contra iudaeos et acatholicos efficaciter probari possit, quod in N. T. detur verum ac proprium sacrificium, quod est incruentum missae sacrificium? Affirmative. Id enim non solum patet ex concilio tridentino sess. 22, cap. 1 de sacrificio missae ita loquente: « Haec illa munda oblatio est, quae nulla indignitate aut malitia offerentium inquinari potest: quam Dominus per Malachiam nomini suo, quod magnum futurum esset in gentibus, in omni loco mundam offerendam praedixit. » Sed etiam ex doctrina patrum graecorum et latinorum, *Iustini M.*, *Irenaei*, *Eusebii caesariensis*, *Chrysostomi*, *Augustini*, *Theodreti*, *Damasceni*, et ex aliis

argumentis: uti scripturistae comment. in Malach. cap. 1, v. 11, ac theologi in tractatu de ss. eucharistiae sacramento, et missae sacrificio passim ostendere solent. Praecipue de hac polemica quaestione legi meretur cl. *Widenhofer* commentario in Malach. cap. 1, v. 11, ubi contra iudaeos, r. *Abarbanel*, r. *Iarchi*, r. *Ionathan*; item contra acatholicos, praesertim contra *Christophorum Matth. Pfaff*, eiusque dissertationem Tubingae an. 1749 editam, ac subinde germanice recoctam, prolixè et solide ostendit, in N. T. dari verum ac proprium sacrificium, nempe incruentum missae sacrificium.

184. QUARES III. *An ex illis verbis* (Malach. 4, v. 5 et 6): ECCE EGO MITTAM VOBIS ELIAM PROPHETAM, ANTEQUAM VENIAT DIES DOMINI MAGNUS ET HORRIBILIS; ET CONVERTET COR PATRUM AD FILIOS, ET COR FILIORUM AD PATRES EORUM, solide probetur, quod *Elias propheta* qui (IV. Reg. 2, v. 11) ascendit per turbinem in coelum, ante diem extremi iudicii venturus sit? R. Affirmative. Id enim iam alibi (1) solidis argumentis ostendimus. Iuvat tamen hic tanquam in loco proprio argumentum ex *Malachiae* citato vaticinio desumptum paulo distinctius evolvere. Itaque sic argumentor. In citato loco *Malachiae* agitur de die extremi iudicii; simulque assertitur, quod ante hanc diem venturus sit *Elias propheta*: ergo. PROB. ANTECEDENTIS PRIMUM MEMBRUM ex contextu. Cum enim iudaei Malach. 2, vers. ult. interrogassent: *Ubi est Deus iudicii?* Deus Malach. cap. 3, promittit Messiam iudicem, qui reddet unicuique iuxta opera sua: *Et tunc videbitis*, Malach. c. 3, v. ult.,

(1) S. Script. contra incred. propugn., V. T., part. 3, sect. 1 de quatuor libris Regum, q. 58, pag. 144.

quid sit inter iustum et impium; et inter servientem Deo, et non servientem ei. At quando videbunt? Respondet Deus Malach. cap. 4, v. 1 (quod in hebraico est versus 19 capitis tertii continuati): *Ecce enim dies veniet, succensa quasi caminus* (quo coeli ardentes, et elementa ignis ardore solventur, ut ait s. Petrus in sua epist. 2, c. 3, v. 12): *Et erunt omnes superbi et omnes facientes impietatem, stipula: et inflammabit eos dies veniens, dicit Dominus exercituum, quae non derelinquet eis radicem et germen.* Sed hoc in extremo iudicio fiet; ante quod semper remanebunt radices et germina impietatis: ergo. Confirmatur ex citato Malach. cap. 4, v. 5, ubi *Elias* venturus dicitur, « antequam veniat dies Domini magnus et horribilis. » Sed sic describitur dies extremi iudicii: ergo.

PROB. IAM ANTECEDENTIS II. MEMBR. quod idem *Elias*, qui per turbinem in coelum ascendit, ante diem iudicii rediturus sit. 1. quia textus Malach. 4, v. 5 eum proprio nomine compellat *Eliam*, et quidem ab officio notum prophetam; LXX interpretes in Vaticano exemplari eum a patria vocant. Θεσβίτην, *Thesbitem*; cui consensit versio arabica: ergo. Confirmatur ex Ecclesiastici cap. 48, v. 10, ubi idem, qui v. 9 receptus est in turbine ignis, dicitur scriptus esse in iudicii temporum, lenire iracundiam Domini; conciliare cor patris ad filium, et restituere Christo, a quo apostataverant, tribus *Iacob*; quem textum repetens *Malachias* cap. 4, ait v. 6: *Et convertet cor patrum ad filios, et cor filiorum ad patres eorum.* Et tum veniet Messias secundo, et percutiet terram anathemate, ut *Malachias* ibidem addit.

184. DICES I. Christus discipulis Matth. cap. 17, v. 10 dicentibus:

Scribae dicunt, quod Eliam oporteat primum venire, id est, priusquam veniat Messias, respondens v. 12 ait: *Elias iam venit; et intellexerunt discipuli v. 13 quia de Ioanne Baptista dixisset eis*: ergo verba Malach. 4, v. 5, *Ecce ego mittam vobis Eliam, antequam veniat dies Domini etc.*, id est, antequam veniat Messias, intelligenda sunt non de *Elia Thesbite*, sed de *Ioanne Baptista*. R. Christus apud s. *Matthaeum* loc. cit. non negat, *Eliam Thesbitem* ante extremum iudicium venturum, et de hoc *Malachiam* prophetam verbis illis, *Ecce ego mittam vobis Eliam etc.*, loqui, sed potius asserit, *Eliam Thesbitem* quidem venturum in fine mundi, eum vero, qui spiritu et simili zelo erat *Elias*, nempe *Ioannem Baptistam* iam venisse. Christus enim duos ibi distinguit *Elias*: unum imitatione et zelo, qui fuit *Ioannes Baptista*, praecurrens primum adventum Christi; alterum *Eliam* in persona propria, seu *Eliam Thesbitem*, cuius adventum, ut dixi, non negat loc. cit., sed confirmat vers. 11 dicens: *Elias quidem venturus est, et restituet omnia etc.* Ubi facit distinctionem inter *Eliam*, qui v. 12 iam venit, et inter *Eliam*, qui v. 11 venturus est, et restituet omnia. Totus enim contextus ita habet: « Et interrogaverunt eum discipuli dicentes: Quid ergo scribae dicunt, quod Eliam oporteat primum venire? At ille respondens, ait eis: *Elias quidem venturus est, et restituet omnia.* Dico autem vobis, quia *Elias iam venit, et non cognoverunt eum, sed fecerunt in eo, quaecunque voluerunt.* » Quibus ultimis verbis Christus *Herodem*, qui s. *Ioannem Bapt.* occidit, huiusque persecutores indicat.

Ceterum, quod s. *Ioannes Bapt.* fuerit spiritu et virtute, h. e. imi-

tatione et zelo *Elias*, clare dixit angelus ad *Zachariam* eius patrem Luc. 1, v. 17 his verbis: *Et ipse praecedet ante illum* (h. e. Christum) *in spiritu et virtute Eliae*.

185. DICES II. Ipse s. *Hieronymus* (1) in citato textu *Malachiae* cap. 4, v. 5 per *Eliam* intelligit *chorum prophetarum*: ergo non est necesse, eundem textum intelligere de *Elia Thesbite*. CONFIRMATUR. *Brücknerus* ait, citatum versum 5 sic verti posse: *Antequam veniat dies Domini magni et terribilis*: ergo hic textus non est necessario intelligendus de *die terribili*, i. e., extremi iudicii. R̄. Dist. ant. s. *Hieronymus* cit. loc. per *Eliam* intelligit *chorum prophetarum* in sensu mystico, conc.; in sensu literalis, neg. Nam *Eliam* in propria persona sumtum cit. loc. intelligendum esse in sensu literalis, clare ibi docet s. *Hieronymus*, ut patet ex contextu, qui ita habet: ECCE EGO MITTAM ELIAM PROPHETAM etc. « Post Moysen.... *Eliam* dicit esse mittendum. In Moysen legem, in *Elia* prophetiam significans.... Lex enim et omnis prophetarum chorus Christi praedicat passionem. Igitur antequam veniat dies iudicii et percussat Dominus terram anathemate... mittet Dominus in *Elia*.... omnem prophetarum chorum, qui convertat cor patrum ad filios, Abraham videlicet et Isaac et Iacob, et omnium patriarcharum: ut credant posteri

eorum in Dominum Salvatorem, in quem illi crediderunt. » Ex quibus verbis s. *Hieronymi* manifestum est, eundem in sensu quidem mystico per *Eliam* hic intelligere omnem prophetarum chorum; minime autem negare, sed positive asserere *Eliam* in persona mittendum, antequam veniat dies extremi iudicii, adeoque citatum versum 9 *Malachiae* in sensu literalis intelligendum esse de ipso *Elia* in persona propria spectato.

Ad CONFIRMATIONEM. R̄. Et dico, *Brücknerum* in sua illa versione citati versus 5 non solum menti patrum et interpretum orthodoxorum, sed ipsi etiam *Luthero* suo contrariari, qui sic vertit: *Siehe ich will euch senden den Propheten Elia, ehe denn da komme der grosse und schreckliche Tag des Herrn. Ecce ego mittam prophetam Eliam antequam veniat magnus et terribilis dies Domini*. Similiter contrariatur versioni LXX interpretum, quae cit. loc. habet: Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλω ὑμῖν Ἠλίαν τὸν προφήτην πρὶν ἔλθεῖν ἡμέραν κυρίου τὴν μεγάλην, καὶ ἐπιφανῆ: *Ecce ego mitto vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magna et illustris*.

Item contrariatur paraphrasi chaldaicae, quae citatum versum ita proponit: *Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, ante adventum diei, qui venturus est a conspectu Domini, magnus et terribilis*.

SECTIO IV.

DE LIBRIS MACHABAEORUM

Appellantur hi libri *Machabaeorum* a praecipuo religionis vindice, sacrorumque bellorum duce *Iu-*

da, qui primus dictus est *Machabaeus* (2), quod cognomen etiam aliis postea adhaesit. Quid autem

(1) Comment. in Malach. c. 4, v. 5.

(2) I. Machab. c. 2, v. 4.

haec vox *Machabaeus* significet, aut unde derivetur, incertum est. Alii eius originem repetunt a voce hebraea מַכַּבֵּה *Mecabe*, *extinctor*, ut significetur, *Iudam* illum fuisse eximium in extinguendis hostibus: alii aliunde (1). Ceterum libri *Machabaeorum* circumferuntur numero quatuor, sed soli duo priores canonici sunt, reliqui adhuc apocryphi, id est occultae et incertae auctoritatis. Explicant autem, quis status fuerit ecclesiae iudaicae sub tertia monarchia, quae fuit graecorum. Sicut ergo libri *Esdrae* et *Estheris* exponunt varios casus synagogae tempore secundae monarchiae, persarum et medorum; ita libri *Machabaeorum* recensent eiusdem casus tam adversos, quam felices tempore tertiae monarchiae sub regibus Syriae et Aegypti. Hinc ad intelligendos hos libros apprimè serviunt tabulae chronologicae regum Syriae et Aegypti: item summorum pontificum iudaicorum eodem tempore viventium, quas praeter alios exhibet *Fullonius* (2): tabulam autem chronologicam omnium rerum gestarum, quae in IV libris *Machabaeorum* narrantur, commentario suo in duos II. *Machab.* praefixit illustriss. *Calmet*. Porro si temporis, quo res gestae sunt, habenda esset ratio, primum locum inter quatuor libros *Machabaeorum* obtineret tertius, cum ea quae quarti aegyptiorum regis *Ptolemaei Philopatoris*, et *Antiochi M.* tempore iudaeis contigerunt, enarret. Secundus locus debetur ei, qui nunc quoque secundus liber *Machab.* est, et continet acta *Antiochi*

Epiphaniis et *Iudae Machabaei*. Tertio loco esset, qui nunc liber primus *Machab.* vocatur, et praeter acta *Iudae Machab.*, insuper etiam fratrum illius *Ionathae* et *Simonis* victorias prosequitur. Quarto loco maneret, qui nunc quartus est, quique gesta recenset *Ioannis Hyrcani*, filii *Simonis*. Sed horum quatuor librorum sic ordine temporis digestorum primus et ultimus (ut dixi) apocryphi sunt, quod a nullo probato concilio, nullisque patribus in sacrorum librorum canone recenseantur: duo vero medii, qui soli in s. bibliis extant, sunt canonici, ut mox dicemus. Duorum istorum librorum duos esse diversos scriptores a Spiritu s. inspiratos, patet 1. Ex MATERIA; quia posterior liber eadem, quae prior, prosequitur, sed prorsus aliter, nec tamen meminit unquam alter alterius. 2. Ex CHRONOLOGIA, seu annorum supputatione. Quamvis enim tam auctor prioris, quam auctor posterioris libri *aeram Seleucidarum*, seu regni graecorum sequatur, prior tamen assumpsit *aeram Seleucidarum Iudaicam*, quae annos inchoat a mense *Nisan*, qui fere martio nostro respondet: posterior vero *aeram Seleucidarum Antiochenam* seu *Alexandrinam*, quae annos toto semestri serius inchoat a mense *Tisri*, qui in septembrem nostrum (3) incidit. 3. Ex STYLO ET PHRASI, quae in I libro *Machab.* hebraeum idioma redolet, in II libro idioma graecum. Qui tamen fuerint isti duo scriptores hagiographi, non liquet (4). Id solum certum et manifestum est, quod scriptor li-

(1) Vide cl. *Widenhofer*, aut cl. *Goldhagen*, aliosve in praefat. commentarii in lib. *Machab.*

(2) Ante suum comment. in lib. *Machab.*

(3) Vide *Hermannum Goldhagen* introduct. in s. Script. p. 2, n. 288; et praec-

cipue *Fullonium* comment. in I *Machab.* c. 1, v. 11.

(4) Verosimilius Scriptor I. I *Machab.* fuit unus de primariis hierosolymitanis sacerdotibus, et (ut *Bellarminus*, *Sancius* et *Nierenbergius* existimant) *Ioannes Hyrcanus* filius *Simonis*. Scriptor vero